

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Sociálna súdržnosť: naplniť európsky sociálny model“

(2006/C 309/25)

Európsky hospodársky a sociálny výbor sa 19. januára 2006 rozhodol podľa článku 29 ods. 2 rokovacieho poriadku navrhnuť stanovisko na tému „Sociálna súdržnosť: naplniť európsky sociálny model“

Odborná sekcia pre zamestnanosť, sociálne veci a občianstvo, poverená vypracovaním návrhu stanoviska výboru v danej veci, prijala svoje stanovisko 2. júna 2006. Spravodajcom bol pán Ehnmark.

Európsky hospodársky a sociálny výbor prijal na svojom 428. plenárnom zasadnutí 5. a 6. júla 2006 (schôdza zo 6. júla 2006) 91 hlasmi za, 1 hlasom proti, pričom 5 sa hlasovania zdržali, nasledujúce stanovisko:

1. Závery a odporúčania

1.1 Európsky sociálny model je skutočnosťou, ktorá sa zakladá na jednote všestranných cieľov a na rôznorodosti v uplatňovaní. Tento model dokázal svoju hodnotu tým, že podnietil európske krajiny, aby budovali spoločnosti založené na súdržnosti, solidarite a konkurencieschopnosti. V nasledujúcich rokoch bude tento model čeliť mnohým novým výzvam. Súčasou úlohou je naplniť obsah sociálneho modelu a pripraviť sa na budúcnosť.

1.2 Silu európskeho sociálneho modelu určuje vzájomné pôsobenie konkurencieschopnosti, solidarity a vzájomnej dôvery. Takto je model zároveň skutočnosťou a predstavou do budúcnosti. Ale nikdy ho v žiadnom zmysle nemožno považovať za „konečný“. Musí byť dynamický a reagovať na nové výzvy.

1.3 V tejto analýze sa európsky sociálny model neobmedzuje na tradičný význam výrazu sociálny. Keďže sa medzi jednotlivými sektormi vytvorili spojenia, výraz sociálny sa spája zároveň s hospodárskou aj environmentálnou problematikou. Až prijatím tejto obsiahnej definície môže sociálny model poskytnúť nevyhnutnú inšpiráciu pri riešení budúcich výziev. S takouto širokou interpretáciou možno tento model označiť tiež ako európsky spoločenský model, medzi ktorého prvky patrí aj sociálny aspekt. Hoci v tejto analýze sa používa výraz sociálny.

1.4 Všetky národné systémy EÚ sa vyznačujú súladom medzi hospodárskou účinnosťou a sociálnym pokrokom. Správne navrhnuté politiky sociálneho a pracovného trhu sú pozitívnou posilou pre sociálnu spravodlivosť aj pre hospodársku účinnosť a produktivitu. Sociálna politika je produktívnym činiteľom.

1.5 EHSV určil súbor kľúčových prvkov európskeho sociálneho modelu, začínajúc úlohou štátu ako garanta a často tiež poskytovateľa činnosti na podporu sociálnej súdržnosti a spravodlivosti, s cieľom dosiahnuť vysokú úroveň zamestnanosti a poskytovania vysoko kvalitných verejných služieb. Ostatné kľúčové prvky sa týkajú medzi inými aj opatrení pre produktivitu a konkurencieschopnosť, pre riešenie environmentálnych problémov a pre výskum a vzdelávanie.

1.6 Podstatné sú úspechy európskeho sociálneho modelu v hospodárskej, sociálnej a environmentálnej oblasti, ktoré sú výsledkom úsilia vyvíjaného počas niekoľkých desaťročí. Vznik európskeho sociálneho priestoru je najhmataiteľším výsledkom. Ale to nemôže skrýť nedostatky modelu, ako napríklad pretrvávajúcu sociálnu segregáciu, nemiznúce oblasti chudoby a trvalo vysokú nezamestnanosť predovšetkým medzi mladými ľuďmi.

1.7 Pre Európu a európsky sociálny model sú podstatné budúce výzvy. Patria sem konkurencieschopnosť a zamestnanosť, sociálne začlenenie a boj s chudobou, a vplyvy globalizácie. Ďalšie úlohy zahŕňajú otázky rovnosti pohlaví, migrácie a demografického vývoja.

1.8 Ak má byť európsky sociálny model prínosom pri tvorení európskej spoločnosti zajtrajška, musí byť dynamický, otvorený výzvam, zmenám a reformám.

1.9 Európsky sociálny model bude platný, len pokiaľ ho budú občania Európy oceňovať a podporovať. Analýza a kľúčové body európskeho sociálneho modelu by sa mali použiť ako základ pre diskusiu a dialóg v členských štátoch, a tým poskytnúť občanom nové prostriedky vyjadrenia svojich názorov na to, akú Európu a aký sociálny model chcú.

1.10 Stručne, predpokladom tohto stanoviska je, že európsky sociálny model by mal prezentovať myšlienku demokratickej, zelenej, konkurencieschopnej, solidárnej a sociálne začleňujúcej oblasti pre všetkých občanov Európy.

2. Analýza a pripomienky

2.1 Dôvody na predloženie stanoviska z vlastnej iniciatívy a definície

2.1.1 Úvod

2.1.1.1 Európsky sociálny model a jeho vlastnosti sa stali predmetom živej diskusie. Táto skutočnosť nie je prekvapujúca, pretože mnoho nedávnych udalostí rozprúdilo túto diskusiu. Návrh ústavnej zmluvy nezískal podporu verejnosti a plány, ktoré načrtoval, sa neuskutočnili. Aj ďalšie udalosti a vývoj

podnietili diskusiu o európskom sociálnom modeli: mdlý hospodársky výkon Európy a neúspech pri zvyšovaní zamestnanosti, demografický vývoj, pretrvávajúca globalizácia a jej následky, a intenzívna diskusia o návrhu smernice o službách. Začlenenie nových členských štátov je stále podnetom pre diskusie o budúcnosti EÚ.

2.1.1.2 Týmto stanoviskom EHSV prispel k prebiehajúcej diskusii. Toto stanovisko sa použije ako základ pre ďalší dialóg so sociálnymi partnermi a organizovanou občianskou spoločnosťou.

2.1.1.3 Východiskovým bodom stanoviska je uznanie skutočnosti, že existuje súbor hodnôt a predstáv, ale aj sociálna skutočnosť, ktoré možno nazývať spoločným názvom európsky sociálny model. Cieľom je preskúmať obsah tohto modelu a navrhnúť nápady a úlohy pre jeho ďalší rozvoj.

2.1.1.4 Sociálny model sa ako predstava pre Európu musí vyvíjať v symbióze s ďalšími predstavami pre Európu, hlavne s trvalo udržateľným rozvojom a s predstavou Európy, ktorá sa má stať najviac konkurencieschopnou spoločnosťou sveta založenou na poznatkoch a poskytovať viac a lepších pracovných miest a sociálnu súdržnosť.

2.1.2 Definícia a rozsah európskeho sociálneho modelu

2.1.2.1 Analýza európskeho sociálneho modelu sa musí začať so systémami hodnôt, ako sa vyvinuli v európskych krajinách. Systémy hodnôt sú základom pre všetky diskusie o všeobecných vlastnostiach sociálneho modelu. Európska únia je založená na určitých spoločných hodnotách: slobode, demokracii, rešpektovaní ľudských práv a dôstojnosti, na rovnosti, solidarite, dialógu a sociálnej spravodlivosti. Skutočnosť, že tento model sa čiastočne zakladá na právach – ako dokazuje sociálna charta – zdôrazňuje, že tento model sa zakladá na hodnotách.

2.1.2.2 V tejto analýze sa európsky sociálny model vníma v širokom zmysle. Sociálny model sa nemôže obmedzovať len na tradičný význam výrazu sociálny. Vzájomné pôsobenie ekonomických, sociálnych a environmentálnych otázok vyžaduje širokú interpretáciu sociálneho modelu.

2.1.2.3 Navyše bol v tejto analýze európskeho sociálneho modelu zvolený dvojité prístup: zameranie na hodnoty a predstavy spolu s kľúčovými politikami na dosiahnutie predstáv. Sociálny model sa neobmedzuje na formuláciu predstáv, je tiež premenou predstáv na politickú skutočnosť. Úlohou modelu je podporiť a poskytnúť rámec pre riešenie nových otázok.

2.1.2.4 Predpokladom pre nasledujúcu analýzu je, že dnešný európsky sociálny model sa skladá z troch hlavných častí: ekonomických, sociálnych a environmentálnych cieľov. Konkrétny rozvoj sociálneho modelu sa uskutočňuje na základe spolupôsobenia týchto troch sektorov a na pozadí vývojových trendov, ako napríklad globalizácia. Sila európskeho sociálneho modelu je daná tým ako na seba vzájomne pôsobia konkurencieschopnosť, solidarita a vzájomná dôvera. V tomto smere európsky sociálny model nemožno nikdy v žiadnom zmysle považovať za „konečný“. Musí byť dynamický a reagovať na výzvy z vonku aj z vnútra.

2.1.2.5 Túto predstavu možno zhrnúť do nasledujúcej vety: Európsky sociálny model prináša myšlienku demokratickej, zelenej, konkurencieschopnej, solidárnej a sociálne začleňujúcej oblasti pre všetkých občanov Európy.

2.1.2.6 V tomto kontexte je vhodné zdôrazniť spojenie medzi ekonomickou účinnosťou a sociálnou spravodlivosťou a súdržnosťou. Európsky sociálny model sa zakladá na obidvoch. Napriek rôznorodosti národných systémov existuje jasný európsky sociálny model, v ktorom sa všetky národné systémy krajín EÚ vyznačujú súdržnosťou medzi ekonomickou účinnosťou a sociálnym vývojom. Zároveň sociálny rozmer pôsobí ako produktívny činiteľ. Napríklad, dobrý zdravotný stav a politiky pracovného trhu prispievajú k dobrým hospodárskym výsledkom. Správne navrhnuté sociálne politiky a politiky pracovného trhu, podporované sociálnymi partnermi, môžu byť pozitívnou silou pre sociálnu spravodlivosť a súdržnosť, a zároveň pre ekonomickú účinnosť a produktivitu. Dávky v nezamestnanosti spolu s politikou aktívneho pracovného trhu stabilizujú hospodárstvo a predstavujú aktívne prispôsobenie sa zmenám prostredníctvom zvyšovania zručnosti a účinného hľadania zamestnania a preškolenia. Dobre zamerané vládne investície do prirodzenej infraštruktúry a ľudského kapitálu môžu slúžiť hospodárskym a sociálnym cieľom. Tieto dva aspekty môžu, a mali by sa vzájomne posilňovať. Aktívna účasť sociálnych partnerov a občianskej spoločnosti môže zlepšiť súdržnosť a zvýšiť ekonomickú účinnosť.

2.1.2.7 Ďalšou možnosťou je poukázať na to, že ak by neexistovala sociálna Európa, vznikli by hospodárske aj politické náklady. Štúdiá nákladov nesociálnej politiky vypracovaná pre Európsku komisiu odhalila podstatné hospodárske výhody sociálnej politiky vo význame efektívnosti alokácie, produktivity práce a hospodárskej stabilizácie. Štúdiá dospela k záveru, že „sociálne politiky založené na investíciách do ľudských a sociálnych zdrojov prispievajú k vyššej ekonomickej účinnosti, pretože zlepšujú produktivitu a kvalitu pracovnej sily. Sociálna politika je preto produktívnym činiteľom, aj keď jej náklady sú všeobecne viditeľné krátkodobo, pričom zisky sa často objavujú až po dlhej dobe (1)“.

(1) Dr Didier Fouarge (3. január 2003). Cost of non-social policy: Towards an economic framework of quality social policies – and the costs of not having them (Náklady nesociálnej politiky: O hospodárskom rámci kvalitných sociálnych politík – a náklady bez nich)
(URL: <http://www.lex.unict.it/eurolabor/documentazione/altridoc/costs030103.pdf>).

2.1.2.8 Európske krajiny, a v niektorých prípadoch dokonca regióny, mali svoje špecifické historické skúsenosti, konflikty a formy ich riešenia. Sociálny konsenzus o správnej „rovnováhe“ hodnôt sa tiež odlišuje, aj keď nie zásadne. Na základe toho vzniklo mnoho inštitucionálnych foriem, prostredníctvom ktorých sa uplatňuje „sociálna ústava“ krajín – t. j. hodnoty sa premenili na legálne práva a oprávnenia – a v ktorých je zakotvené trhové hospodárstvo a právne, ústavné a štátne orgány. Európske zmluvy zdôrazňujú všeobecné hodnoty podporujúce sociálny model a zároveň aj trvajú na dôležitosti rešpektovania národnej rôznorodosti.

2.1.2.9 K tomu je potrebné pridať environmentálne otázky. Rýchlo narastajúce ceny energie, pretrvávajúce znečistenie ovzdušia a následný dopad na bývanie, dopravu a pracovný život porušia rovnováhu medzi ekonomickou účinnosťou a produktivitou, a sociálnou spravodlivosťou a súdržnosťou. A predsa sú aj tu príklady, v ktorých politiky na podporu udržateľnosti, môžu fungovať v súlade so snahou o dosiahnutie hospodárskych a sociálnych cieľov. Toto platí aj pre otázky verejného zdravia a bezpečnosti. Poškodzovaním životného prostredia vznikajú nové zdravotné problémy mladým aj starším. Príklad dokazuje potrebu lepšej integrácie environmentálnych otázok do európskeho sociálneho modelu.

2.1.2.10 Z tejto rôznorodosti inštitúcií niektorí usúdili, že v súčasnosti neexistuje nič také, ako európsky sociálny model. Buď existuje (aspoň) tolko modelov, koľko je krajín, alebo, v tom lepšom prípade, sa môžu združovať do príbuzných skupín.

2.1.2.11 EHSV v žiadnom prípade nechce znižovať význam tejto rôznorodosti, avšak upozorňuje na nasledujúce dôvody, prečo by mohlo byť opodstatnené hovoriť o jednotnom európskom sociálnom modeli:

- 1) Na rozdiel od predchádzajúcich prístupov, ktoré sa výslovne snažili rozlišovať určité skupiny **v rámci** európskeho kapitalizmu, sa z globálneho hľadiska medzi európskymi krajinami ako celkom a neeurópskymi vyspelými kapitalistickými krajinami (a najmä USA) objavili zásadné rozdiely vo výsledkoch.
- 2) Inštitucionálna rôznorodosť je omnoho dôležitejšia ako rôznorodosť sociálnych výsledkov v Európe, pretože mnohé inštitúcie sú funkčnými ekvivalentmi.
- 3) Európske ekonomiky sú stále užšie integrované, omnoho viac, ako v prípade ostatných regiónov, čím vzniká potreba spoločného prístupu v mnohých oblastiach politiky.
- 4) Jednoznačne, krajiny Európskej únie majú tiež nadnárodný, menovite európsky, rozmer pre svoje sociálne modely a odráža sa to v tom, že EÚ vytvorila „acquis sociálnej politiky“^(?).

(?) Európske acquis sociálnej politiky zahŕňajú smernice týkajúce sa otázok, ako napríklad informovanosti zamestnancov o podmienkach zamestnania (91/533/EHS), ochrany tehotných pracovníčok (92/85/EHS), rodičovskej dovolenky (96/34/ES), pracovného času (2003/88/ES), ochrany mladých ľudí pri práci (94/33/ES) a práce na čiastočný úväzok (97/81/ES).

2.1.2.12 EHSV by rád navrhol, aby boli nasledujúce charakteristiky – sociálna realita, nie len súbor hodnôt, aj keď rôzne inštitucionalizovaných – prijaté ako zakladajúce kľúčové prvky európskeho sociálneho modelu, ktoré už sú v členských štátoch uskutočňované, alebo by mali byť realizované v rámci politiky.

- 1) štát nesie zodpovednosť za podporu sociálnej súdržnosti a spravodlivosti tým, že sa usiluje o dosiahnutie vysokej úrovne zamestnanosti a poskytuje alebo zabezpečuje vysoko kvalitné verejné služby (služby všeobecného záujmu) a vytvára prerozdelenie rozpočtov politiky;
- 2) vlády a sociálni partneri alebo iné zúčastnené strany poskytujú systémy sociálnej ochrany, ktoré zabezpečujú primerané poistenie alebo sociálnu ochranu proti hlavným rizikám (ako napríklad nezamestnanosť, choroba, staroba) na takej úrovni, ktorá chráni pred chudobou a sociálnym vylúčením;
- 3) základné zákonné (alebo kvázi zákonné) práva – uvedené v medzinárodných dohovoroch – ako napríklad právo združovania a právo na štrajk;
- 4) zapojenie zamestnancov na všetkých úrovniach spolu so systémami priemyselných vzťahov alebo autonómneho sociálneho dialógu;
- 5) pevný a jasný záväzok zaoberať sa otázkami rovnosti medzi mužmi a ženami vo všetkých častiach spoločnosti, a predovšetkým vo vzdelávaní a pracovnom živote;
- 6) politiky nevyhnutné pre riešenie otázok migrácie, predovšetkým v kontexte demografického vývoja v krajinách EÚ;
- 7) súbor právnych predpisov týkajúcich sa sociálneho zabezpečenia a zamestnanosti, ktorý zabezpečuje rovnaké možnosti a chráni ohrozené skupiny, vrátane pozitívnych politik na riešenie špecifických potrieb znevýhodnených skupín (mladých, starších, znevýhodnených);
- 8) súbor opatrení makroekonomickej a štrukturálnej politiky, ktorý podporuje trvalo udržateľný, neinflačný hospodársky rast, podporuje obchodovanie na jednotnom trhu a poskytuje podporné opatrenia pre priemysel a poskytovateľov služieb, a predovšetkým pre podnikateľov a MSP;
- 9) nevyhnutné programy politik na podporu investícií do oblastí, ktoré sú podstatné pre budúcnosť Európy, predovšetkým celoživotné vzdelávanie, výskum a vývoj, technológie pre životné prostredie atď.;
- 10) neustála priorita podpory sociálnej mobility a poskytovania rovnakých možností pre všetkých;
- 11) zodpovednosť za zavedenie nevyhnutných politik na riešenie otázok životného prostredia, predovšetkým tých, ktoré sa týkajú zdravia a zásobovania energiou;

- 12) široká dohoda, na základe ktorej musia byť zachované verejné a súkromné investície v Európe na veľmi vysokej úrovni, s cieľom podporovať konkurencieschopnosť a sociálny a environmentálny pokrok;
- 13) záväzok trvalo udržať vývoj, aby hospodárske a sociálne vymoženosti súčasnej generácie neboli dosiahnuté na úkor obmedzení budúcich generácií (medzigeneračná solidarita);
- 14) jasný záväzok solidarity s rozvojovými krajinami a k poskytnutiu pomoci ich hospodárskym, sociálnym a environmentálnym reformným programom.

2.2 Výsledky európskeho sociálneho modelu

2.2.1 Vytvorenie Európskej únie a jej úspešné rozširovanie má historický rozmer. Kontinent ničený vojnami a konfliktmi dokázal obrátiť stránku a smerovať ďaleko od militantného nacionalizmu. Európsky sociálny model musí byť vnímaný v tomto kontexte.

2.2.2 Európa môže byť oprávnene hrdá na výsledky v sociálnej oblasti, ktoré dosiahla na základe vytvorených inštitúcií a politík v ich rozmanitosti, na národnej a do istej miery aj Európskej úrovni. Podľa kľúčových ukazovateľov blahobytu, vrátane chudoby a nerovnosti, dĺžky života a zdravia, sa európske krajiny radia na popredné miesta na svete.

2.2.3 Mnohé európske krajiny sa svojou produktivitou a konkurencieschopnosťou radia na prvé miesta v medzinárodnom meradle, hoci medzi členskými štátmi EÚ existujú podstatné odlišnosti. Dôležitým výsledkom je, že mnohé členské štáty EÚ sú na absolútnej svetovej špičke vzhľadom na konkurencieschopnosť a investície do výskumu. Predstava spoločnosti s intenzívnym získavaním poznatkov, s výskumom a celoživotným vzdelávaním ako kľúčovými prvkami, sa stala silne podporovanou súčasťou európskeho modelu.

2.2.4 Najďalej zašla Európa pri implementácii Kjótskeho protokolu – aj keď celkové výsledky sú sklamaním. Európa sa tiež stala jedným z vedúcich svetových regiónov v investovaní do technológií šetrných k životnému prostrediu a do vývoja nových riešení pre získavanie energie na kúrenie a dopravu.

2.2.5 Porovnanie ukazovateľov sociálnej súdržnosti a bezpečnosti a miery zamestnanosti/nezamestnanosti v krajinách OECD ukazuje, že krajiny, ktoré svojim občanom a pracujúcim ponúkajú vyššiu úroveň bezpečnosti, majú vyššiu zamestnanosť, severské krajiny sú toho jasným pozitívnym príkladom.

2.2.6 Je stále jasnejšie, že politická podpora pre ďalšiu európsku integráciu je podmienená pochopením, že siaha za samotnú integráciu trhu. Keďže hospodárske hranice sú zrušené, vlády členských štátov a Európske inštitúcie, spolu so sociálnymi partnermi na národnej a európskej úrovni, vytvárajú vhodné mechanizmy zabezpečujúce sociálnu súdržnosť a spravodlivosť za nových okolností, a predovšetkým bránia

tomu, aby hospodárska súťaž podmienená určitým režimom smerovala v rámci Európy k úsiliu, ktoré spôsobuje neustále zhoršovanie podmienok a výrazne znižuje sociálnu úroveň.

2.2.7 Rozšírenie EÚ konštruktívne prispelo k vzniku identity európskeho sociálneho modelu. Rozšírenie obohatilo Úniu o veľkú skupinu krajín s dlhou históriou kultúrnych, sociálnych, hospodárskych a priemyselných výsledkov. Pevne stanovilo kultúrne rozmery sociálneho modelu. Kultúrny rozmer bude jedným z kľúčových mechanizmov podpory súdržnosti EÚ.

2.2.8 Sociálny dialóg na všetkých úrovniach sa stal podstatným vyjadrením európskeho sociálneho modelu. V súvislosti so sociálnym dialógom došlo k zhode v tom, že bude ťažké dosiahnuť vysoké ciele Lisabonskej stratégie a sociálneho modelu bez účasti sociálnych partnerov. Európsky spôsob riešenia účasti pracujúcich zabezpečuje, že pretrvávajúce štrukturálne zmeny, ktorými prechádzajú podniky, je úspechom pre všetky zúčastnené strany.

2.2.9 Pri zavádzaní politík EÚ zohrávali sociálni partneri rozhodujúcu úlohu. Táto úloha je vo svete jedinečná. Padol dokonca návrh, že sociálni partneri, na úrovni EÚ, by mali niesť zodpovednosť za všetky regulačné činnosti týkajúce sa otázkou pracovného života.

2.2.9.1 Čo sa týka základnej štruktúry európskeho sociálneho modelu, nemožno dostatočne vysoko oceniť zásadnú úlohu sociálnych partnerov v hospodárskej a sociálnej politike. Mimoriadne postavenie pritom prislúcha regulačnej funkcii zamestnávateľských a zamestnaneckých zväzov v rámci kolektívnych a tarifných zmlúv. K základným ustanovizniám európskeho sociálneho modelu patrí aj dobre zakotvené právo spoluprády zástupcov zamestnancov v rámci závodov a podnikov.

2.2.10 Účasť občanov a ich organizácií je pre formovanie európskeho sociálneho modelu veľmi dôležitá. Organizácie občianskej spoločnosti sprostredkujú potreby svojich členov a sú často dôležitými poskytovateľmi sociálnych služieb. Budúcnosť európskeho sociálneho modelu a jeho dynamika bude závisieť od väčšieho zapojenia organizovanej občianskej spoločnosti prostredníctvom rozšírenia občianskeho dialógu a tým aj participatívnej demokracie.

2.2.11 Vysoko kvalitný sektor pre verejné služby je ďalšou dôležitou otázkou pre identifikáciu sociálneho modelu. Celkový obraz situácie v EÚ poukazuje na to, že verejný sektor, ako garant a poskytovateľ dôležitých služieb, ktoré sú rovnomerne rozdelené, má väčšiu podporu a úlohu v EÚ ako kdekoľvek inde. V takých oblastiach, ako vzdelávanie a odborné školenia, zdravotná starostlivosť a starostlivosť o starších ľudí, má verejný sektor rozhodujúcu úlohu vo všetkých členských štátoch. Zároveň narastá diskusia o náhradných úlohách verejného sektora ako garanta špecifických služieb, alebo ako garanta a zároveň poskytovateľa.

2.2.12 Vybudovanie subjektov sociálneho hospodárstva je vo všetkých členských štátoch úzko spojené s verejným sektorom. Sociálne hospodárstvo plní dvojité úlohy: riadi zásadné úlohy, predovšetkým v sektore starostlivosti a zároveň poskytuje zamestnanie občanom, ktorí si nevedia ľahko nájsť pravidelné zamestnanie, ako napríklad ľudia s postihnutím. Sociálne hospodárstvo sa v členských štátoch viac alebo menej rozširuje, čiastočne z dôvodu demografického vývoja a potreby starostlivosti o starších ľudí. Sociálne hospodárstvo hrá zásadnú úlohu v boji s chudobou. Sociálne hospodárstvo má mnoho „tváří“ a bohatú rozmanitosť organizačných foriem a nechce sa nevyhnutne zapájať do systému hospodárskej súťaže.

2.3 Nedostatky a výzvy

2.3.1 Je správne zdôrazniť výsledky európskeho sociálneho modelu, ale bolo by nesprávne nevnímať si jeho nedostatky a tiež výzvy, ktorým čelí v zmenenom prostredí. Hrdosť sa v sociálnom modeli nesmie zamieňať so samolúboťou.

2.3.2 Často sa hovorí, že model sa nemôže nazývať „sociálny“, ak odsudzuje desatinu alebo dvanástinu pracovných síl k nezamestnanosti. V určitom zmysle je to správne: nezamestnanosť je vo väčšine Európskej únie neprijateľne vysoká, vytvára sociálne a hospodárske ťažkosti, ohrozuje sociálnu súdržnosť a mrhá produktívnymi zdrojmi. Ale z požiadavky o zmenu často vyplýva, že keď si Európa zvolila sociálny model, zároveň s ním si zvolila aj vysokú nezamestnanosť. Táto nezamestnanosť je cenou, ktorú musí zaplatiť za sociálnu súdržnosť. EHSV odmieta tento názor. Európa nemusí voliť medzi sociálnou súdržnosťou a vysokou nezamestnanosťou.

2.3.3 Nezamestnanosť stále ostáva hlavnou hrozbou pre európsky sociálny model, zvyšuje náklady, znižuje možnosti financovania a vytvára nerovnosti a sociálne napätie. Zníženie nezamestnanosti je kľúčovou prioritou. To sa týka predovšetkým nezamestnanosti mladých ľudí, ktorá je v mnohých krajinách podstatne vyššia ako priemerná miera nezamestnanosti a nesie so sebou riziko dlhodobého vylúčenia z pracovného trhu a spoločnosti všeobecnejšie spôsobuje podstatné sociálne a hospodárske škody. Na riešenie tohto problému je potrebný široký balík opatrení zo strany ponuky spolu s politikou strany dopytu s cieľom dosiahnutia maximálneho možného výkonu.

2.3.4 Geografická nerovnosť a chudoba (prepočítaná na 70 miliónov občanov) sú v Európskej únii stále nevyriešené a od rozšírenia sa zvýšili. Dokonca aj v bohatých európskych krajinách trpí príliš mnoho ľudí (relatívnou) chudobou. Predovšetkým chudoba detí je hanebná, ničí životné príležitosti a už po generácii prehľbuje nerovnosti. Dokonca aj so súčasnými vysokými cieľmi neuspeli politiky pre sociálnu súdržnosť v členských štátoch EÚ v zastavení chudoby a nezamestnanosti. To je hlavnou úlohou do budúcnosti.

2.3.5 Tieto a ďalšie nedostatky v európskom hospodárstve a spoločnosti, v našom sociálnom modeli, sú často vnímané ako zhoršujúce sa s novými výzvami, vo forme hospodárskej globalizácie, nárastu nových technológií a demografickom starnutí. Väčšia dĺžka života a znižujúca sa miera pôrodnosti sú príčinou vzniku vážnych obáv v otázkach financovania systémov sociálnej bezpečnosti – hlavným príkladom sú dôchodkové systémy. EHSV varuje pred navrhovaním zjednotených politických záverov z množstva populárnych názorov:

— Kým globalizácia znamená, že sa obchoduje so stále väčším množstvom tovaru a služieb na medzinárodnej úrovni, je dôležité uvedomiť si, že, ak berieme EÚ s 25 členmi ako jednotný hospodársky subjekt, len niečo viac ako 10 % európskeho výkonu sa exportuje (alebo importuje). Tým nie je hospodárstvo EÚ otvorenejšie ako USA (ktoré sa často považuje za nezávislejšie od svetových vplyvov). Členské štáty musia prijať sociálne a politické voľby týkajúce sa ich systému sociálneho zabezpečenia a nevyhnutné reformy. Zle navrhnutý systém výhod by mal prejsť reformou, aby aktivoval vyššiu produktivitu a zamestnanosť, a nie z dôvodu „globalizácie“, pričom by sa malo dbať na zvýšenie bezpečnosti beneficentov.

— Podobne je vítaná aj technologická zmena, ktorá zvyšuje produktivitu práce a podporuje vytvorenie bohatstva nevyhnutného na financovanie vysokých životných štandardov a úrovni sociálnej ochrany. Správnou odpoveďou na zmeny technológií je investícia do pracovníkov a podporných postupov prispôsobenia prostredníctvom dobre navrhnutých sociálnych politík, ktoré by zvýšili úroveň schopností európskych podnikov a pracujúcich.

— Demografia určite ovplyvňuje európsky sociálny model – ale platí to aj naopak. Citlivé politiky starostlivosti o deti umožňujú ženám a mužom pracovať bez nutnosti rozhodovania medzi kariérou a rodinou; politiky aktívneho starnutia umožňujú starším pracujúcim ostať pracovne aktívnymi a zároveň umožňujú im aj spoločnosti ako celku prosperovať z dlhšieho života. Celoživotné vzdelávanie podporuje adaptabilitu a zvyšuje produktivitu a zamestnanosť. Okrem toho, všetky spoločnosti sú konfrontované s demografickými problémami.

— Nakoniec, je dobre známou skutočnosťou, že Európa potrebuje rozvíjať a koordinovať, nie obmedzovať, európske hospodárske politiky ako nástroje, ktoré budú čeliť takému narušeniu trhu, ako napríklad škodlivá daňová konkurencia. Takéto narušenia vyvolávajú tlak na sociálne systémy a ich finančné základy. Na druhej strane, európska integrácia je hnacou silou obchodu a ekonomickej účinnosti, a navyše

vytvára možnosť riadiť niektoré aspekty pracovného a sociálneho života na dôležitejšej európskej úrovni. Hlavnou výzvou pre tvorcov politík ako aj pre sociálnych partnerov je ich dosiahnutie vzhľadom na inštitucionálnu rôznorodosť.

2.4 Dynamický model

2.4.1 Ak má európsky sociálny model prežiť a byť schopný ovplyvňovať budúce politiky, musí byť dynamický a otvorený diskusiám a reformám. História nám ponúka mnoho príkladov výziev, ktorým model čelil a nebolo ich možné predvídať: hroziace prírodné katastrofy, prudké zmeny v demografickej situácii a rodinnej štruktúre, energetické krízy, vedecká revolúcia, nové a silné informačné a komunikačné technológie a meniace sa vzory produktívneho a pracovného života.

2.4.2 Kľúčovou výzvou pre európsky sociálny model do budúcnosti je určiť aspekty modelu, ktoré podporujú riešenia, z ktorých majú prospech dve alebo tri strany. Inými slovami, má sa zamerať na súčasné a nové politiky, ktoré podporujú sociálnu súdržnosť a hospodársky výsledok, ako aj trvalo udržateľný rozvoj.

2.4.3 Zároveň sú potrebné pevné, uvážené reformy tých inštitúcií, u ktorých existuje zásadný dôkaz, že majú negatívny vplyv v zmysle hospodárskom, sociálnom a environmentálnom. Tu môže byť užitočné hodnotenie vplyvu politík, s cieľom radejšie vytvoriť lepšiu reguláciu ako zjednodušujúcu dereguláciu.

2.4.4 Kde treba hľadať nové výzvy pre európsky sociálny model? Hlavne v troch sektoroch: konkurencieschopnosť a zamestnanosť, sociálne začlenenie a boj s chudobou, a účinky globalizácie. V dlhodobšej perspektíve môžu environmentálne výzvy vyústiť do ďalekosiahlych premiestňovaní výroby a pracovných miest. K tomu je potrebné pridať otázky migrácie (internej a externej) a rovnosti pohlaví. Obidve silne ovplyvnia budúci vzhľad európskeho sociálneho modelu.

2.4.5 Ďalej bude podstatné vytvoriť spoločnosť intenzívne využívajúcu poznatky vo výskume, ako aj pri celoživotnom vzdelávaní. Poznatky sa stanú, viac ako dnes, zásadným faktorom dosiahnutia konkurencieschopnosti a tým aj vytvorenia zdrojov pre sociálne politiky. V tomto kontexte bude dôležité pokračovať v podporovaní podnikania a rastu malých podnikov. Sociálne vplyvy vedeckej revolúcie sú potenciálnou otázkou, ktorú by bolo možné efektívne riešiť prostredníctvom sociálneho dialógu. Špecifickou úlohou vlád a sociálnych partnerov bude vytvorenie nových a účinných systémov pre celoživotné vzdelávanie.

2.4.6 Ako sociálni partneri len nedávno zdôraznili vo svojom pracovnom programe, je dôležité skúmať novú rovnováhu medzi flexibilitou a istotou, ktorá podporuje

zamestnanosť a inovácie⁽³⁾. Je veľmi dôležité, aby sa sociálni partneri dohodli na opatreniach pre zníženie nezamestnanosti mladých ľudí. Nezamestnanosť ako taká je tragická; nezamestnanosť mladých generácií je hrozbou pre celé zloženie demokratickej európskej spoločnosti.

2.4.7 Z hľadiska environmentálnych výziev budú potrebné väčšie investície do dopravy a bývania a do plánovania a reforiem v spoločnosti. Nárast cien energie budem mať vážny dopad na sociálnu súdržnosť a štrukturálne politiky. To je kľúčovou oblasťou sľubujúcou riešenia prospešné pre tri strany.

2.4.8 Makroekonomický systém riadenia musí lepšie podporovať lisabonské ciele. V dlhodobšej, post lisabonskej perspektíve bude veľmi dôležité vytvoriť rastovo orientovanú rovnováhu medzi stranou ponuky a dopytu v rámci hospodárskej politiky.

2.4.9 Globalizácia je výzvou nie len vo význame obchodu a cien. Globalizácia je tiež príležitosťou napríklad pre nové otvorenie trhov s technológiami šetrnými k životnému prostrediu. Európa musí oveľa viac investovať do moderných technológií, predovšetkým v oblasti životného prostredia, pretože ostatné krajiny, ako napríklad USA, rýchlo rozpoznávajú tieto príležitosti. Globalizácia nie je len pokusom o zvládnutie situácie; je to viac aktívny prístup a identifikácia príležitostí.

2.4.10 Najväčšou možnou blížiacou sa výzvou v Európe by bol návrat k viacerým vnútroštátnym politikám protekcionizmu a uzavretia trhov. To by bolo zničujúce hospodársky aj sociálne.

2.4.11 Žiaden sociálny model ešte nedosiahol svoj konečný stupeň a ani ho žiaden nikdy nedosiahne. Základnou myšlienkou sociálneho modelu je, že na svojej ceste vpred vytvára myšlienky a názory. Sociálny model musí byť dynamický, pretože inak ustrnie – a zanikne. Sociálny model musí byť preskúšaný a prediskutovaný v nepretržitom demokratickom procese. Je potrebné urobiť hodnotenia a vytvoriť a vylepšiť primerané riadiace nástroje.

2.5 Je európsky sociálny model globálnym referenčným modelom?

2.5.1 Európsky sociálny model možno považovať za pokus o podrobný návrh na vytvorenie budúcej, trvalo prosperujúcej Únie s vysoko konkurencieschopným priemyslom, veľmi vysokými sociálnymi cieľmi a s vysokou úrovňou zodpovednosti za environmentálne výzvy. Európsky sociálny model, takto opísaný a s dôrazom na jeho demokratickú funkciu, môže byť zdrojom myšlienok a skúseností pre ostatné krajiny alebo skupiny krajín.

⁽³⁾ „Pracovný program Európskych sociálnych partnerov 2006-2008“. Pozri tiež stanovisko EHSV z 17. mája 2006na tému „Flexicurity – the case of Denmark“ (Flexicurity – prípad Dánska spravodajkyňa: pani Vium (ešte nebolo publikované v Ú. v.))

2.5.2 Môže sa z európskeho sociálneho modelu stať globálny referenčný model? Každá krajina a každá skupina krajín musí vytvoriť svoj vlastný sociálny model a svoje vlastné uplatňovanie. Čo sa osvedčilo v Európe, nemusí sa osvedčiť aj v inej krajine a s inými výzvami. Ale európsky sociálny model by aj tak mohol byť podnetný, v neposlednej rade preto, lebo sa snaží integrovať hospodárske, sociálne a environmentálne otázky do „myšlienky demokratickej, zelenej, konkurencieschopnej, solidárnej a sociálnej oblasti pre všetkých občanov Európy“. Ostatné krajiny ho budú posudzovať podľa jeho úspešnosti pri dosahovaní týchto cieľov.

2.5.3 Medzi partnermi EÚ rastie záujem o prístup, ktorý posilňujúco spája ciele hospodárstva, zamestnanosti, sociálne a environmentálne ciele. Európsky hospodársky a sociálny model sa môže v regionálnej integrácii využiť ako zdroj nápadov pre naše partnerské regióny a krajiny. V EÚ sa osvedčil prístup s tromi piliermi.

2.5.4 MOP sa vo svojej štúdii o sociálnych rozmeroch globalizácie výslovne odvolával na európsky sociálny model ako na možnú inšpiráciu pre nedávno priemyselne rozvinuté krajiny (*). Jedným príkladom by mohla byť Čína, ktorá dosiahla rýchly hospodársky rast ale teraz si intenzívne uvedomuje sociálne napätie a problematické životné prostredie.

2.6 Predstaviť problémy občanom Európy

2.6.1 Európsky sociálny model pretrvá len dovtedy, pokiaľ ho budú podporovať občania Únie. Ak má byť model platný,

musia o ňom občania diskutovať. To im poskytne zásadnú možnosť pridať svoj hlas k diskusii o budúcnosti európskej spoločnosti.

2.6.2 EHSV vo svojom stanovisku predložil základnú analýzu európskeho sociálneho modelu. Táto analýza by sa mala ďalej rozvíjať. Existuje dôležitá potreba jasných prepojení medzi koncepciou a realitou. V tomto smere by mohol byť model základom pre ďalšie diskusie týkajúce sa otázky, akú európsku spoločnosť jej občania chcú. V rámci novej informačnej a komunikačnej stratégie by bolo možné použiť sociálny model ako základ pre dialóg.

2.6.3 Nakoniec, na základe diskusie, dialógu a zvýšeného povedomia v tejto oblasti sa občania Európy zaviazajú chrániť európsky sociálny model a podporovať jeho ďalší rozvoj.

2.7 Úloha EHSV

2.7.1 Členovia EHSV sú dôležitým spojivom s voličmi, ktorých zastupujú. EHSV pravidelne organizuje fóra zainteresovaných strán v širokom kontexte na výmenu názorov a stanovísk.

2.7.2 EHSV zväzi použitie európskeho sociálneho modelu ako základu pre širšie úsilie o komunikáciu v Únii. V tomto smere môže EHSV konkrétne prispieť k diskusii o tom, akú Európu a aký sociálny model chcú národy Európy v budúcnosti. Pozvaní budú sociálni partneri, organizované občianske spoločnosti a národné hospodárske a sociálne rady.

V Bruseli 6. júla 2006

Predsedníčka

Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru

Anne-Marie SIGMUND

(* URL: <http://www.ilo.org/public/english/wcsdgl/globali/synthesis.pdf>.)